

OVER DE TOEKOMST VAN HOUT EN VAN BOS

Onlangs hield ik een lezing tijdens een symposium over houten damwand.¹⁾ Onderwerp: De beschikbaarheid van hout voor damwand, geplaatst in een ruimer perspectief. Dat leidde tot een beschouwing over het verdwijnen van bos in de tropen en over de toekomst van het Europese bos.

Hout is een van de belangrijkste grondstoffen die de mensheid kent. We gebruiken er met elkaar 3 miljard m³ per jaar van, een gigantische hoeveelheid. De mens gebruikt hout om zich te verwarmen, om eten op te koken, om een

dak boven het hoofd te hebben, om wooncomfort te kunnen verwerven, om het water te beteugelen. Hij gebruikt het in de vorm van papier voor zijn educatie, voor communicatie, voor zijn cultuur. Hij verpakt er zijn producten in en verzendt ze zo over de hele wereld. Hout is zo verweven met het bestaan van de mens dat deze zich nauwelijks meer realiseert dat zijn hele leven met dat hout doortimmerd is.

¹⁾ Lezing op 22 oktober 1987 tijdens het symposium „Damwand in 't Spant" georganiseerd door het Centrum Hout in Bussum.

Veel inlands grenen wordt, na verduurzaming, bij waterbouwkundige werken toegepast.

Dat is een eerste vaststelling.

Een tweede is dat, om dat hout te produceren, bos nodig is. Wat er met en in het bos gebeurt kan direct effect hebben op de houtproductie.

Welnu, als je dan een dag wilt wijden aan houten damwanden of welk ander houtproduct ook, is het niet zo onlogisch om daarbij ook de vraag te betrekken waar je de grondstof vandaan moet halen, met andere woorden: Je even bezig te houden met de beschikbaarheid van hout. Is er genoeg bos, is er genoeg hout om te voldoen aan die grote behoefte van de mens aan houtproducten.

Er komen bovendien de laatste tijd veel sombere berichten op ons af over wat er met bos en dus met onze houtbron aan de hand is, zowel op het Noordelijk halfrond als in de tropische gebieden. Ook daarom is de vraag niet zo onlogisch of er voldoende hout is, of er voldoende van zal blijven.

Het algemene beeld

Eerst even, kort, het algemene beeld. Het houtverbruik in de wereld blijft stijgen, in de industrielanden met 1,5 tot 3%, in de ontwikkelingslanden met 4 tot 6% of meer. Daarentegen loopt het bosareaal terug, vooral in de ontwikkelingswereld, terwijl natuurlijk ook de produktiviteitsstijging in de bossen die wél blijven bestaan zijn grenzen heeft. Men mag dus echt wel eens wat kritischer over de beschikbaarheid van hout denken en daaraan wat meer analytisch onderzoek wijden. Wij als Stichting proberen dat sinds lang te doen en wij komen tot de conclusie dat op langere termijn een voldoende toekomstige beschikbaarheid op tal van plaatsen écht niet zo logisch is als men nu veelal denkt en écht wel een probleem gaat vormen. Maar het is een probleem waaraan iets is te doen: Goed bosbeheer en bosuitbreiding.

Maar laten we beginnen bij het centrale onderwerp van vandaag: Houten damwanden.

En daarna plaatsen we dat in een wat breder kader, waarbij we het maatschappelijk perspectief niet zullen vergeten!

Beschikbaarheid van hout voor damwand

Als we het terrein verkennen waarover het in dit verband speciaal gaat, en dat is de beschikbaarheid van hout voor

B O S E N H O U T B E R I C H T E N

Tabel 1

Verbruik gezaagd hout in Nederland (1986)

Azobé	totaal	60.000 m ³	(import: 100%)
	damwand	15.000 m ³	
Naaldhout	totaal	2.100.000 m ³	(import: 92%)
	damwand	21.000 m ³ ¹⁾	

¹⁾ incl. 10.000 m³ rondhoutverbruik, omgerekend in equiv. hoeveelheid gezaagd hout.

Tabel 2

Verbruik van damwandhout, omgerekend in equivalente hoeveelheden rondhout (m³)

Azobé	28.000 m ³
Naaldhout	36.000 m ³

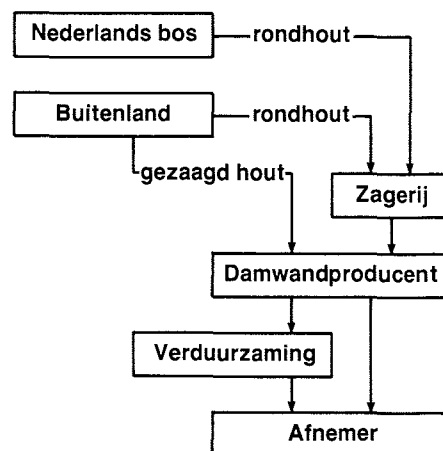
Tabel 3

	Houtoogst in Nederland (× 1000 m ³ zonder schors)		
	1985	2000	2050
Den	400	ongeveer gelijkblijvende oogst	
Douglas	50	sterk stijgende oogst	
Totaal naaldhout	600	650	900
Populier	200	250	550
Eik	60	stijgende oogst	
Totaal loofhout	330	600	1000

damwanden, dan moeten we ons een paar dingen afvragen:

- De soorten en hoeveelheden hout waarom het gaat.
- De gebieden waar het hout vandaan moet komen.
- De positie van bos en hout in die gebieden.

In figuur 1 is heel summier en schematisch vermeld waar het hout vandaan komt en hoe het bij de afnemers van damwanden terecht komt. Het is een heel simpel schetsje maar het is duidelijk dat we moeten denken aan bos in andere landen maar ook aan Nederlands bos en hout.

Figuur 1

Om hoeveel hout gaat het, om welke soorten, en wat stelt het allemaal voor in ons totale verbruik van hout. In tabel 1 is vermeld welke soorten in welke hoeveelheden worden gebruikt voor damwand in Nederland. En dan ziet men dat het in feite gaat om twee categorieën, om azobé, afkomstig uit West-Afrika, en om de verzamelgroep „geïmpregneerd naaldhout”, waarbij we vooral aan Nederlands naaldhout moeten denken. Dan ziet men ook nog iets anders, namelijk dat het hout dat Nederland voor damwanden verbruikt een beperkt tot zelfs een miniem aandeel (respectievelijk voor azobé en naaldhout) van het totale verbruik van deze soorten uitmaakt.

Op grond van deze tabel kunnen we al wel stellen dat we over de beschikbaarheid van hout voor damwanden niet bezorgd hoeven te zijn, want het gaat om relatief zeer beperkte hoeveelheden. In de tabel gaat het om kubieke meters gezaagd hout. Maar mensen, die zich bezig houden met vragen rond de beschikbaarheid van rondhout, rekenen graag alle kubieke meters en tonnen

B O S E N H O U T B E R I C H T E N

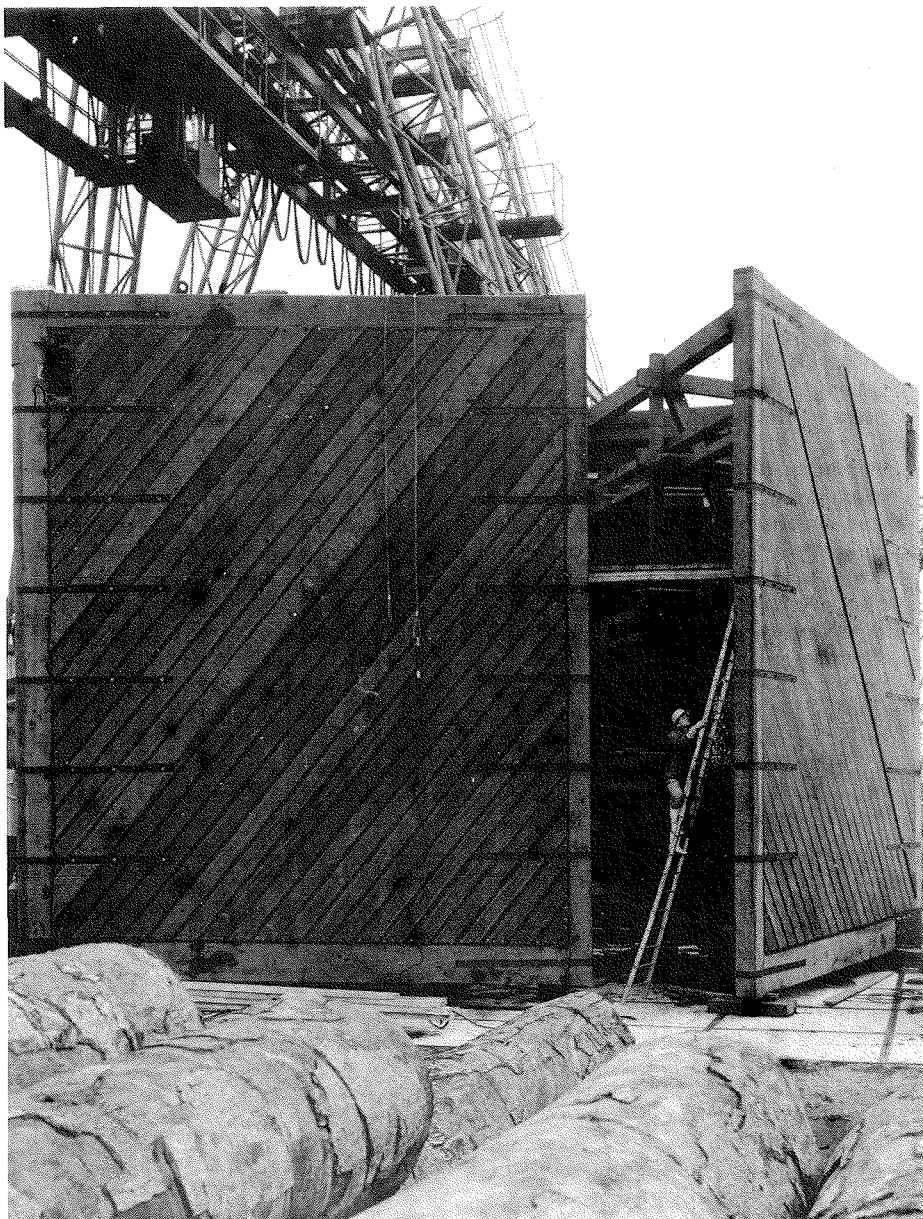
houtprodukten om in hoeveelheden rondhout die er voor nodig zijn om die produkten te produceren; dat noemen we dan rondhoutequivalenten. Dat kunnen we dus ook doen voor damwanden: Uitrekenen hoeveel rondhout nodig is om ons van houten damwanden te voorzien. Wel, die berekening leert dat wij voor de hoeveelheden die in tabel 1 staan 64.000 m³ rondhout nodig hebben (tabel 2). Laten we dit cijfer nu eens plaatsen in het totaal van het Nederlandse verbruik van houtprodukten. Dat is 14.000.000 m³ rondhoutequivalenten, en dan blijkt dat we in het geval van damwanden praten over minder dan een half procent van dat totaalverbruik. Als we het bekijken in relatie tot het totale verbruik van gezaagd hout in Nederland (2,8 miljoen m³ gezaagd) dan praten we over 1¼%.

We kunnen nog een ander rekensommetje maken, ervan uitgaand dat de meeste naaldhout-damwand uit Nederlands hout bestaat. Zie tabel 3. Als we die hoeveelheid damwandhout betrekken op de oogst van naaldhout in het Nederlandse bos, dan praten we over 6%, namelijk 36.000 m³ r.e. damwandenhout tegenover 600.000 m³ naaldhoutoogst in Nederland.

Kortom, we kunnen weer dezelfde conclusie trekken: De hoeveelheid damwandenhout stelt in het totaalverbruik van hout en houtprodukten niet zoveel voor. En we kunnen dus alweer stellen: De behoefte aan damwandenhout in Nederland, ook al zou je het twee- tot driedovoudige van de huidige hoeveelheid verbruiken, zal echt niet tot houtvoorzieningsproblemen leiden.

Toch kan ik me voorstellen dat men desondanks wil weten: Hoe gaat het nu in het algemeen met de beschikbaarheid van het soort hout dat we nu voor damwanden nodig hebben en hoe is het gesteld met de bossen die we daarvoor nodig hebben.

Het naaldhout voor damwand betrekken we voor het grootste deel uit Nederland. We hebben net al gezien: Al zou al dat hout uit onze Nederlandse bossen moeten komen, dan praten we nog maar over 6% van onze naaldhoutoogst. Die oogst in ons land zal in de komende decennia bovendien toenemen als tenminste het beleid van de regering wordt gerealiseerd. Dat beleid staat in het Meerjarenplan Bosbouw (zie tabel 3). En het ziet er wat betreft het bestaande bos en wat de naaldhoutproductie daarin betreft op langere termijn wel naar uit dat dat beleid kan worden gerealiseerd als tenminste de financiering wordt geregeld. Dus een heel korte conclusie: Normaliter gesproken geen problemen voor de

Eén van de toepassingen van azobé bij waterbouwkundige werken: sluisdeuren.

beschikbaarheid van naaldhout voor damwanden.

Nu azobé. Ik ben geen expert op dat gebied en heb dus mijn licht opgestoken bij verschillende deskundigen. Die hebben mij verzekerd dat er voor de komende decennia geen problemen zijn met de beschikbaarheid van azobé in de West-Afrikaanse landen waar het vandaan komt, en dat is vooral Kameroen. Maar nu kom ik op een cruciaal punt in mijn verhaal en dat is de volgende vraag: Het mag er nu dan naar uitzien dat het hout dat we in de toekomst nodig hebben voor een bepaald doel, bijvoorbeeld

damwand, normaal gesproken in voldoende mate kan worden geproduceerd, eventueel in nieuwe bossen, maar **komt** het in de toekomst ook werkelijk beschikbaar. En dan doel ik op de talrijke berichten over de slechte vitaliteit van het bos in onze contreien en over het verdwijnen van bos in de tropen. Ik wil met het laatste beginnen. Er verdwijnt per jaar 6 tot 11 miljoen ha tropisch bos. Dat is een zeer ernstige zaak. Het verdwijnt voor het overgrote deel door verbranden. Dat moeten we die tropische landen niet verwijten, integendeel, we zouden het moeten begrijpen

B O S E N H O U T B E R I C H T E N

want wij in Europa hebben in de afgelopen eeuwen zelf niets anders gedaan: Bosgrond opofferen om landbouwgrond te krijgen! Als je honger hebt doe je weinig met verhalen over de ecologische betekenis van behoud van het bos, hoe zinnig ook; je wilt, heel gewoon, eten. Daar, bij de voedselvoorziening van een steeds stijgend aantal mensen, ligt het probleem van het tropische bos en niet bij de houtwinning.

Nog het volgende ter nadere toelichting: Er wordt in de wereld naar schatting 150 miljoen m³ tropisch hout geoogst. Daarvan wordt ongeveer 50 miljoen geëxporteerd waarvan ruim de helft tot 60% in enigerlei vorm naar de industrielanden. Er is wel eens gesteld dat als je die hele export naar industrielanden zou verkrijgen door kaalkap, en dat is dan de meest ongunstige vorm van bosexploitatie (een gunstiger vorm is een selectieve kap die geen vernietiging van het bos met zich mee hoeft te brengen) dan zou je per jaar voor die export ongeveer een 90.000 ha tropisch bos laten verdwijnen. Dat is 1 à 1½% van het **totale** jaarlijks verdwijnende areaal tropisch bos. Maar al is het 5 à 10%, dan nog vormt houtwinning in dit verband niet **het** grote probleem. Waarom zeg ik dit zo? Omdat we de laatste jaren toenemend worden geconfronteerd met suggesties en zelfs acties als zou het tropische bos in belangrijke mate gereed kunnen worden als de houtwinning en de houtexport naar de industrielanden worden beperkt. Het overgrote deel van het tropische bos verdwijnt echter, nogmaals, door het probleem van voedselvoorziening. Los dat op en dan los je waarschijnlijk ook het probleem van het verdwijnen van tropisch bos voor een belangrijk deel op. Wanneer wij, zoals sommige mensen (overigens met de beste bedoelingen) willen, de invoer van tropisch hout zouden beperken, zou het tropische bos alleen maar sneller verdwijnen omdat het dan zijn economische betekenis voor het betrokken ontwikkelingsland heeft verloren en men destoe meer geneigd zal zijn het om te zetten in een andere, economisch wel zinvolle vorm van bodemgebruik die zorgt dat er wél brood op de plank komt. Ik wil daar nu niet verder op ingaan. Alleen nog dit: Er is maar één weg, een moeilijke en lange weg om het tropische bos in stand te houden en optimaal te doen functioneren, en dat is een deskundig, op duurzaamheid gericht, sociaal en economisch verantwoord bosbeheer. Dan het bos in West-Europa, ook en vooral het bos in Nederland. Sinds een jaar of vijf, zes doen sombere berichten de ronde over vitaliteitsvermindering van

het bos en zelfs bossterfte, vooral toegeschreven aan zure regen of aan luchtverontreiniging in meer algemene zin. Een ieder herinnert zich ongetwijfeld publieke uitspraken dat het bos in West-Europa, ook het bos in Nederland binnen afzienbare tijd gedecimeerd of in de somberste veronderstellingen zelfs vrijwel verdwenen zou zijn. Ik wil daarover het volgende zeggen.

Als er sprake is van abnormale vitaliteitsvermindering, van abnormale sterfte van bomen en bossen en we zijn niet heel zeker van de oorzaak, dan moeten we die verschijnselen onmiddellijk in onderzoek nemen en proberen ze een halt toe te roepen. Dat geldt temeer omdat bos zo veelzijdig in onze maatschappij functioneert, omdat het zo immens belangrijk is voor onze samenleving. Maar dan moet je wel zeker weten dat er iets abnormaals aan de hand is.

Nu is een eerste probleem dat we niet weten wat de **normale** situatie is want er is in elk bos ziekte en sterfte. Een 100% gezond bos bestaat net zomin als een 100% gezonde samenleving van mensen. We moeten ons goed realiseren dat sterfteverschijnselen, ziekteverschijnselen, verschijnselen van verminderende vitaliteit overall optreden waar het om populaties van levende wezens gaat. Dus eerst moeten we weten: Hoeveel sterfte, hoeveel ziekte, hoeveel vitaliteitsvermindering is normaal. En als we dan verschijnselen zien die wijzen op een **abnormale** vermindering van de vitaliteit, op een **abnormale** sterfte dan kunnen we maar twee dingen doen: Op grond van ervaringen vaststellen wat de oorzaken zijn en de nodige maatregelen nemen of, als we de oorzaken niet kennen, zo snel mogelijk een onderzoek daarnaar instellen. Bosbouwkundigen twifelen er niet aan dat een aantal bossen in West-Europa, ook in Nederland, in abnormale mate ziekteverschijnselen en sterfte vertoont. Bosbouwkundigen twifelen er ook niet aan dat van oudsher bekende factoren als droogte en vorst een belangrijke rol spelen. Vooral met de watervoorziening van onze bossen is het in een aantal zomers sinds 1975 droevig gesteld geweest. De effecten daarvan kunnen ernstig zijn, zeker op onze arme bosgronden en zeker als we het bos ouder laten worden dan op die gronden bij behoud van gezondheid mogelijk is. Die effecten kunnen zich over vele jaren uitstrekken, maar ze verhinderen niet de instandhouding van het bos, met andere woorden, ze verhinderen niet dat op die plaatsen het minder vitale of stervende bos weer door goed nieuw bos wordt vervangen. Hun structurele gevolgen voor

de houtoogst zijn beperkt. Maar als **niet** bekend is wat de oorzaak van ziekte en sterfte is, als deze **niet** aan bekende oorzaken kunnen worden toegeschreven dan moet men door gedegen onderzoek achter de oorzaak zien te komen en niet, zonder zo'n onderzoek, bij voorbaat al aannemen dat het wel een zeer bepaalde oorzaak zoals zure regen zal zijn met catastrofale, onherstelbare gevolgen voor het bos. Want dan loop je kans je op een volledig verkeerd spoor te raken. Ik wil tenslotte, naar aanleiding van het voorgaande, volstaan met drie constatering:

1. Veel verschijnselen in het Europese bos die nu nogal eens worden toegeschreven aan zure regen of andere aspecten van luchtverontreiniging worden in feite veroorzaakt door klimatologische omstandigheden, verder door het te oud willen laten worden van bossen. De effecten daarvan treden vaak versterkt op waar bos op te arme gronden voorkomt.
2. Dat sluit niet uit dat in bepaalde gebieden, bijvoorbeeld de Peel, sprake is van abnormale verschijnselen die wellicht aan andere oorzaken, bijvoorbeeld luchtverontreiniging toegeschreven moeten worden. Dat moet dan ook zo snel mogelijk worden onderzocht. De resultaten van dat onderzoek zijn nog niet beschikbaar.
3. Tot dusverre is er geen aanleiding om te verwachten dat ook op lange termijn een abnormaal grootschalig verdwijnen van bos in West-Europa, met negatieve gevolgen voor de houtproductie, gevreesd moet worden. Daarbij komt dat zich in Europa sinds de vorige eeuw een dusdanig, wetenschappelijk goed gefundeerd bosbeheer heeft ontwikkeld met dusdanige technische mogelijkheden dat defaitisme en paniek over de toekomst van ons Europese bos niet op hun plaats zijn.

Ir. H. A. van der Meiden

Stichting
Bos en Hout
Bosrandweg 5,
postbus 253
6700 AG Wageningen
Tel. 08370-10121

SBH